

Mediální reflexe životního prostředí Ostravska

Pavel Herot

Media Coverage on Ostrava Region Environmental Issues

Abstract: The publication dissects media perception of environmental issues within Ostrava region. Media are those who pick the stories edit them and throughout their agenda make shifts in ideas of individuals. In 2010 we have experienced skyrocketing of the media coverage of environmental issues related to Ostrava region, mostly attributed by reporting on air pollution. As available researches witnessed, there is a tight relation in public minds in between City of Ostrava, Ostrava region and Moravian-Silesian Region. This fact makes the research easier in the way we could often take in Moravian-Silesian Region figures as to be valid for the City of Ostrava as well as for Ostrava region and vice versa. The objective of the paper is to prove a hypothesis, that media have retained the coverage intensity of a given topic as they did in 2010.

Keywords: air quality, content analysis, environment, Ostrava, Moravian-Silesian Region.

Obraz obcí, měst, regionů, či celých zemí se v teoriích regionálního rozvoje řadí mezi tzv. měkké lokalizační faktory. Obtížná měřitelnost těchto faktorů je dána jejich společenskou a psychologickou povahou.

Z dostupných výzkumů a obecně známé minulosti a současnosti lze vyvozovat, že negativním aspektem v obrazu a vnímání Ostravska je poškozené životní prostředí. Význam tohoto atributu lze spatřovat především ve spojitosti s atraktivitou místa pro trvalé bydlení, či v konkurenčním boji na poli cestovního ruchu.

V procesu utváření vnímání a preferencí hraje významnou roli konzumovaný mediální obsah. V procesu zvaném agenda setting¹ se veřejnosti utvářejí žebříčky priorit jednotlivých tematizací. Vztaheno k řešenému problému, dlouhodobá a intenzivní informovanost prostřednictvím médií o znečištěném životním prostředí v městě, či regionu tuto lokalitu v očích „klientů“ znevýhodňuje.

Ve své dřívější práci autor zkoumal medializaci problematiky životního prostředí Ostravska v průběhu první dekády 21. století [Herot 2011]. Metodou obsahové analýzy mediálních sdělení přitom autor jako klíčový nálezkou dokumentoval nárůst intenzity medializace zkoumaného jevu v regionálním zpravodajství v závěru sledovaného období a doslova enormní nárůst v celostátním zpravodajství v roce 2010 (přibližně pětinašobná intenzita oproti roku 2009 a desetinašobná oproti roku 2008).

Ze zmiňované práce zároveň vyplynulo, že na stav životního prostředí Ostravska a Moravskoslezského kraje média upozorňují relativně častěji než v případě jiných lokalit. Příznivý (nebo alespoň méně negativní) mediální profil lokality v souvislosti s životním prostředím považují za důležitý pro své instituce jak představitelé korporátní sféry, tak i samosprávy [Herot 2011: 111-119].

Cílem tohoto příspěvku je ověřit hypotézu, že média v roce 2011 v nastolené intenzitě prezentace environmentální problematiky Ostravska setrvala. Pozitivní závěr

přitom může reflektovat kombinace několika jevů: objektivně přetrvávající špatný stav životního prostředí, zvýšenou poptávku médií po této tematice, či určité zvýšení citlivosti společnosti a médií na stav životního prostředí². Bez ohledu na důvody případného pozitivního závěru ověřování hypotézy, intenzivní prezentace poškozeného životního prostředí stahuje Ostravsko k trajektorii neúspěšného regionu.

Pro analytický rozbor mediální prezentace zkoumaného území byla využita data kontinuálního výzkumu obsahu médií institutu Media Tenor. Nově zjištěná data budou komparována s dřívějšími daty z období let 2000 až 2010. Selektce informací médií je zaměřena na příspěvky o životním prostředí v lokalitě zapadající do diskursu prezentace environmentálních problémů.

Základní údaje zkoumaného území

Před započítáním samotného výzkumu je v příspěvku na místě definovat zájmové území, kterého se výzkum dotýká, jakož i ilustrovat vývoj vybraných charakteristik souvisejících s životním prostředím.

Vymezení zkoumaného území

Zkoumaným územím v příspěvku je Ostravsko³. Pro účely cestovního ruchu je Ostravsko definováno jako území, které kopíruje vymezení okresu Ostrava, což představuje město Ostrava a přilehlých šest obcí. Práce geografů hovoří o tzv. Ostravské průmyslové oblasti, kterou vymezují značně širěji, než jsou hranice samotného okresu Ostrava a do zkoumaného území zahrnují mj. také Bohumín, Orlovou, Karvinou, Havířov, Frýdek-Místek, Český Těšín nebo Trinec [Vencálek 1987: 18; Havrlant 1977: 12; Havrlant 1979: 8].

Vzhledem k vybírané metodě výzkumu (viz dále v textu) a silným spontánním asociačním vazbám mezi oblastmi Ostrava, Ostravsko ba dokonce Moravskoslezský kraj [Data-mar 2006; TNS-Aisa 2010] se ukazuje, že exaktní vymezení

Ostravska pro účely tohoto výzkumu není nezbytné. Naopak, jako dostatečně se jeví vyhledání příspěvků médií, které se věnovaly městu Ostravě, a závěry na základě souhrnu těchto informací uplatnit na oblast Ostravsko, byť abstraktně vymezenou, a to jako území s výrazným centrem, tj. městem Ostrava. Vzhledem k popsaným vazbám je paralelně sledován také Moravskoslezský kraj, respektive souhrn všech lokalit Moravskoslezského kraje. Stejný přístup autor uplatnil v dřívější práci [Herot 2011].

Životní prostředí zkoumaného území

Strategický plán rozvoje statutárního města Ostravy na léta 2005–2013 [dokument Víze, popis dlouhodobých cílů, strategií a opatření 2005: 77] jmenuje jako současné hlavní problémy města v oblasti životního prostředí pět bodů, z nichž dva lze v kontextu ČR vidět jako unikátní:

1. Zhoršená kvalita ovzduší;
2. Existence starých ekologických zátěží na území města;

Na počátku devadesátých let minulého století došlo k dramatickému, později k pozvolnému poklesu imisního zatížení území Ostravy, které bylo způsobeno především útlumem průmyslové výroby a zaváděním nových technologií. Zhruba od roku 2000 opět dochází k mírnému zvyšování imisní zátěže, zejména polévatým prachem⁴ [Sborník o stavu prostředí v Ostravě 2006: 37]. Na ostravských měřicích stanicích v Bartovicích, Mariánských Horách, Přívozu a Porubě dosáhla průměrná roční koncentrace suspendovaných částic frakce PM10 v porovnání let 2007 až 2010 vždy v roce 2010 nejvyšších, nebo téměř nejvyšších hodnot [Ročenka 2010 KHS MSK]. Mezi léty 2010 a 2011 došlo v průměrných denních koncentracích polévatého prachu k přibližně desetiprocentnímu poklesu⁵.

Na území města se vyskytují staré skládky různých průmyslových odpadů, nezajištěné podle požadavků současné legislativy. Několik z nich má rozsah od několika ha až přes 10 ha, jejich inventarizace však není úplná. Za riziková pro okolí (především vodní zdroje) jsou považovány [Sborník o stavu prostředí v Ostravě 2006: 35; Strategický plán rozvoje statutárního města Ostravy na léta 2005 – 2013: Profil města 2004: 99]:

- laguny odpadních olejů a dalších odpadů bývalé rafinerie Ostramo – Vlček a spol., nyní ve správě, s. p. Diamo – celkový rozsah kolem 6 ha;
- chemická skládka Koksovny Jan Šverma – cca 3,5 ha;
- skládka odpadů z podniku Vítkovice v pískovně Zábřeh – cca 10 ha;
- chemický odval bývalých Hrušovských chemických závodů n. p.

Největší nechvalný věhlas mají zmiňované laguny odpadních olejů, které sanuje Sdružení Čistá Ostrava.

Metoda zkoumání - analýza mediálních sdělení

Metodou zkoumání je volena kvantitativní obsahová analýza. Je nezbytné zachovat metodologickou kontinuitu k dřívější publikaci [Herot 2011], na kterou příspěvek navazuje. Klíčovou vlastností kvantitativní analýzy je schopnost popsat

proměnu mediálních obsahů v delším časovém horizontu [Trampota, Vojtěchovská 2010: 99].

Naproti tomu kvalitativní metoda zkoumání obsahu se pro účely příspěvku ukazuje jako nevhodná. Vzhledem k analýze velkého množství textů ji nedoporučuje Scherer a nepřímou taky Kronická [Scherer 2004: 29; Kronická 1997: 60].

Pro kvantitativní metodu je přítomná příznačná kodifikace. Seznámí-li se zadavatel výzkumu (či kdokoli) podrobně s metodickými principy, rozumí datům stejně jako analytik, který je zpracoval. Na ověřitelnost, jako podstatný rys metody upozorňuje nejen Scherer [Scherer 2004: 30], ale v podnětné časopisecké publikaci také Petr Havlíček [Havlíček 2005: 34].

I přestože z hlediska teorie agenda setting jsou masmédiá (jak už pojem „médiá“ sděluje) zprostředkovatelem – „mediátorem“ – informací mezi původcem děje a veřejností jako celkem, pohledem veřejností jsou sdělovací prostředky pouze zdrojem, na základě kterého veřejnost formuje své postoje a priority, o nichž přemýšlí [Larson in Škodová (ed.), 2008]. Uvedené znamená, že aplikace kvantitativní obsahové analýzy umožňuje (do jisté míry) předjímat, jaká témata bude veřejnost považovat za důležitá [Trampota, Vojtěchovská 2010: 99].

Je nezbytné upozornit i na určité limity kvantitativní obsahové analýzy. Dle Trampoty a Vojtěchovské souvisí kritika metody se skutečností, že je schopna nabídnout tvrdá data, ... ale nikoli vysvětlení, proč tomu tak je a co to znamená. Zároveň upozorňují na stírání unikátnosti jednotlivých příspěvků aplikovanou kategorizací a na zásadní vliv míry detailnosti aplikované kategorizace na výsledek výzkumu [Trampota, Vojtěchovská 2010: 110].

Pro analytický rozbor mediální prezentace zkoumaného území byla využita data kontinuálního výzkumu obsahu médií institutu Media Tenor. Poskytovatel dat je na českém trhu aktuálně jediným neuniverzitním pracovištěm specializovaným na obsahovou mediální analýzu. Hlavními odběrateli dat Media Tenoru jsou významné domácí televizní korporace – Česká televize nebo CET21, spol. s r.o. (TV Nova).

Výběrový soubor zkoumání

Pro účely příspěvku byly k rozboru vybrány pouze televizní zpravodajské relace. Agendě televizního zpravodajství prisuzujeme ze všech v současnosti dostupných médií vysoký stupeň dopadu na publikum⁶ a podobně jako Nečas [Nečas 2009: 42-43] také dostatečnou reprezentativnost: „Z výzkumů agenda-setting vyplývá, že tematická struktura mediálních obsahů napříč médii se příliš neliší... Stručně řečeno, tematická agenda zpravodajských médií se do velké míry překrývá. Z tohoto důvodu není tak podstatné, zdali jsou předmětem naší analýzy tištěná či audiovizuální média. Na základě výsledků několika studií (českých i zahraničních) zpravodajských médií lze tvrdit, že agenda televizních stanic do velké míry reprezentuje také agendu tištěných a rozhlasových zpravodajských médií.“⁷

Sledovanými zpravodajskými relacemi v příspěvku jsou:

- Události v regionech České televize – Ostravské vysílání: relace svým zaměřením pokrývá Moravskoslezský a Olomoucký kraj. Do tohoto výzkumu byla relace zařazena jako indikátor informačního proudu regionálního zpravodajství, který je předkládán obyvatelům zkoumaného území. Do června 2008 se relace vysílala pod názvem

Report. Zkoumaná data obsahové analýzy postihují vysílání relace od 1. 7. 2001 po 31. 12. 2011.

- Události České televize,
- Události, komentáře České televize (do srpna 2002 včetně relace existovala pod názvem „21“),
- Televizní noviny TV Nova,
- Zprávy TV Prima (dříve také 1. zprávy nebo Zpravodajský deník).

Celostátní zpravodajské relace zahrnuje datový korpus v rozsahu let 2000 až 2011.

Kritéria posuzovaných příspěvků

Předmět zkoumání tohoto příspěvku naznačuje, jaké charakteristiky by měl příspěvek výše uvedených zpravodajských relací pro zahrnutí do výběrového souboru splňovat. Jsou jimi:

1. vztahný prostor příspěvku⁸ – příspěvek by měl být svým obsahem relevantní pro Ostravu či Moravskoslezský kraj,
2. hlavní téma příspěvku⁹ - cílem bylo vybrat příspěvky těch tematických aspektů, u kterých můžeme předpokládat určitý dopad na všeobecný diskurs environmentální problematiky, kvality životního prostředí nebo vztah k němu.

Metodický dokument Media Tenoru – kódovací kniha - klasifikuje v tabulce hlavních témat cca 900 položek¹⁰. Pro vymezení relevantních témat pro účely příspěvku bylo nezbytné definovat ty tematické aspekty, které jsou významné vzhledem k předmětu zkoumání. A to napříč stanovenými tematickými kategoriemi.

Převedení do negativního vymezení, vyloučili jsme nejprve tematické aspekty, které s environmentální problematikou nesouvisí a dále takové, které buďto slouží k odlehčení zpravodajství – fauna (zvířátka, činnost zoologických zahrad), flóra (rostliny, houby...), tj. takové, které se ve zpravodajství objevují bez ohledu na místo původu, nebo jsou spojeny spíše s jevy v laboratorním prostředí – testy na zvířatech (ve zdravotnictví, farmacii, ...), nebo prezentují aktuální klimatický jev bez environmentálního přesahu (počasí). Vyloučili jsme také aspekt *jiné téma (příroda)*, který postihuje jinak nezařaditelné informace z kategorie příroda, a hrozí zde riziko nízké relevance tohoto nehomogenního souboru vzhledem ke vztahu k environmentálnímu diskursu. Naproti tomu u aspektu *jiné téma (ochrana životního prostředí)* relevanci předpokládáme.

Výběrový seznam zahrnutých tematických aspektů čítá tyto položky:

- politika ochrany životního prostředí všeobecně
- MŽP (jeho práce + záležitosti s ním spojené)
- jiná/é státní instituce s kompetencí v oblasti ochrany živ. prostředí
- nové ekologické normy/limity pro podniky (vč. emisních povolenek)
- odpadové hospodářství, recyklace odpadu
- sanace kontaminovaných území, staré eko. zátěže
- ekologicky šetrné výrobky
- spory o podnikatelské/společenské aktivity v CHKO, NP (lanovky, lyžování, provoz horských chat)
- chráněné krajinné oblasti (CHKO), národní parky (NP) - zřizování, provozování, záležitosti spojené

- jiné téma (ochrana životního prostředí)
- příroda, životní prostředí všeobecně
- ekologická hnutí/iniciativy (Greenpeace, Duha...)
- úroveň znečištění
- těžba v chráněných krajinných oblastech
- těžba obecně (dopady těžební činnosti na ŽP)
- geologický průzkum
- ozón, ozónová díra, smog
- globální oteplování, klimatické změny
- úniky nebezpečných látek, ekologické havárie
- neživá příroda (např. přírodní úkazy)
- EU - ochrana životního prostředí v zemích EU
- globální životní prostředí

Analýza mediální prezentace zkoumaného území

Následující pasáže představují analýzu mediální prezentace Ostravy v souvislosti s environmentální problematikou v období let 2000 – 2011 s detailnějším zaměřením na poslední sledovaný rok. Pro zasazení analyzovaných dat do širšího kontextu výzkum nejprve obecněji rozebírá tematickou skladbu zkoumaných relací, následně se zaměřuje na skladbu mediální prezentace samotného zkoumaného území a v poslední, nejrozsáhlejší fázi na řadu aspektů spjatých s prezentací území v médiích v souvislosti s životním prostředím. Kromě města Ostravy je paralelně zkoumaným územím také Moravskoslezský kraj, a to buď jako celek anebo jako souhrn všech lokalit na jeho území.

Zpravodajství sledovaného období

V průběhu sledovaných dvanácti let se intenzita mediální prezentace environmentální problematiky zvýšila ve všech zkoumaných relacích, jak dokládají grafy 1 a 2. Značný nárůst je patrný především u relací veřejnoprávní České televize.

K významným událostem, které se projeví v intenzitě medializace zkoumané environmentální problematiky, ve sledovaném období patřilo:

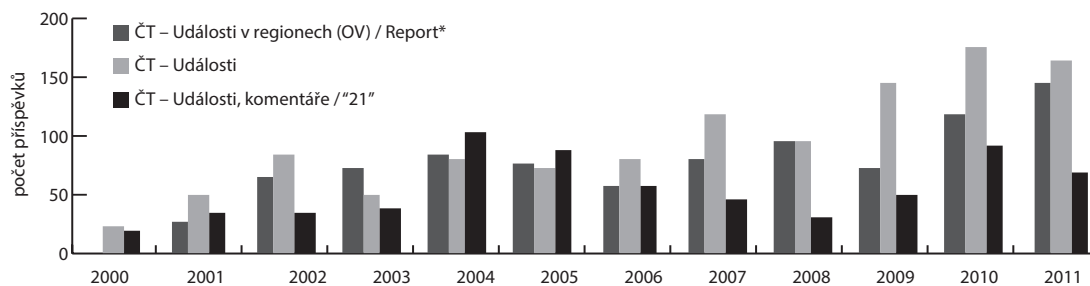
- 2010: Havárie na ropné plošině Deepwater Horizon společností British Petroleum v Mexickém zálivu a následné nekontrolované úniky ropy do Mexického zálivu.
- 2009: Konference o změnách klimatu v Kodani.
- 2007: Především Televizní noviny TV Nova se problematice životního prostředí intenzivně věnovaly v řadě na sobě nezávislých příhod nejčastěji spadajících pod tematický aspekt úniky nebezpečných látek, ekologické havárie.
- 2006: Televizní noviny TV Nova se výrazně zaměřily na informování o nelegálním dovozu a skládkování odpadu ze západní Evropy.

I přes celkově nemalý počet příspěvků zahrnutých do vymezení zkoumané problematiky životního prostředí (4.698 příspěvků) se vzorek v celkové skladbě zpravodajství zkoumaných relací projevuje pouze okrajově: 1,6 % všech zpravodajských příspěvků v letech 2000 až 2011. V roce 2011 však podíl relevantních příspěvků činil v celostátních relacích v průměru 1,8 %, v ostravských Událostech v regionech potom 5 %!

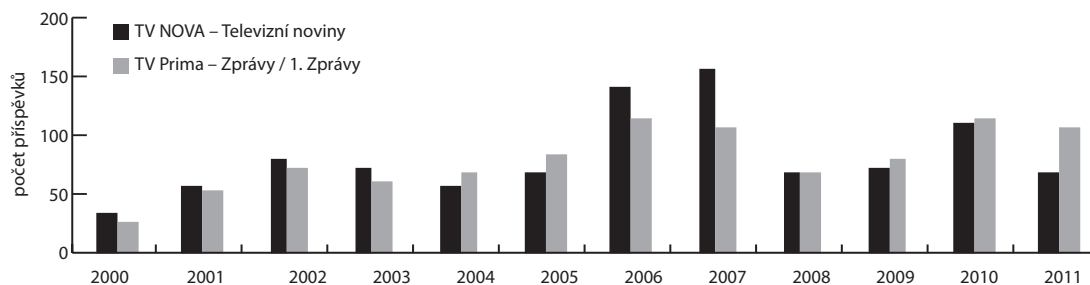

Graf 1: Počty příspěvků o životním prostředí ve zpravodajských relacích veřejnoprávní televize

Graf 2: Počty příspěvků o životním prostředí ve zpravodajských relacích komerčních televizí

V dalších prezentovaných datech je většinou izolovaně zkoumána relace Události v regionech (ostravské vysílání) od souhrnu ostatních relací. Především z důvodu regionální povahy tohoto zpravodajství.

Grafy 3 a 4 potvrzují opodstatněnost tohoto rozdělení. Detailní tematické aspekty dle kódovací knihy Media Tenor se shlukují v tematických kategoriích, jejichž četnost poměrujeme s intenzitou výskytu tematiky životního prostředí stanovené pro potřeby tohoto výzkumu. Tematická agenda regionální relace se od celostátních relací odlišuje silnější akcentací kategorií umění, kultura, zdravotnictví nebo doprava. Naproti tomu celoplošné relace, především pak soukromých televizních stanic, dávají spíše prostor tématům z kategorií bezpečnost (kriminalita a prevence kriminality) a nehody.

Významným rozdílem mezi regionální relací a celostátně vysílaným zpravodajstvím je hypotetické umístění intenzity prezentace problematiky životního prostředí vymezené pro účely tohoto výzkumu. Jak ukazují grafy 3 a 4, zatímco v ostravských Událostech v regionech by se tato agregovaná

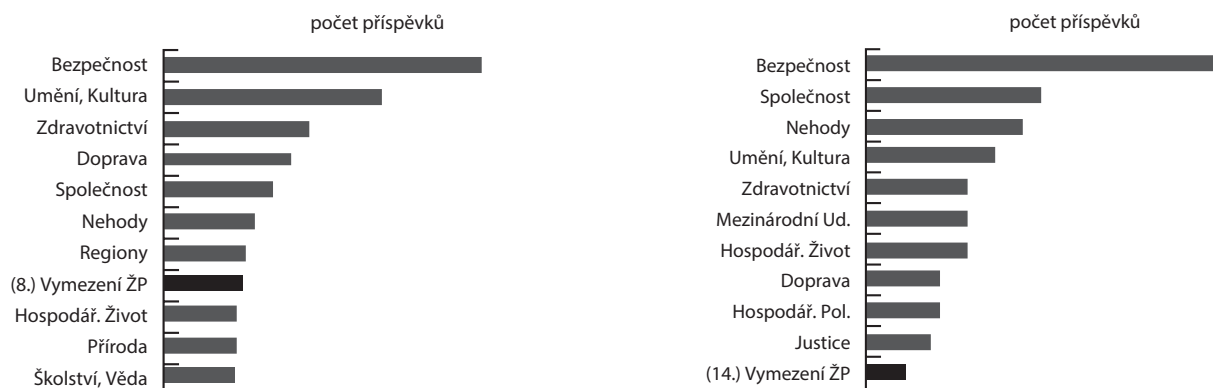
kategorie umístila v roce 2011 na osmé příčce (z 29 kategorií), v celostátních relacích až na čtrnácté. V souhrnu let 2009 - 2010 by se ve stejném srovnání vymezení životního prostředí umístilo na jedenácté příčce v Událostech v regionech a až na sedmnácté příčce v celostátních relacích.

Můžeme usuzovat, že relace, která se z podstatné části zaměřuje na Moravskoslezský kraj, má pro častější zařazování příspěvků o životním prostředí důvody plynoucí z objektivních skutečností v zájmové oblasti relace - jinak řečeno, naléhavost informací o stavu životního prostředí je relativně vyšší než jinde a tak relace tyto informace zařazuje relativně častěji.

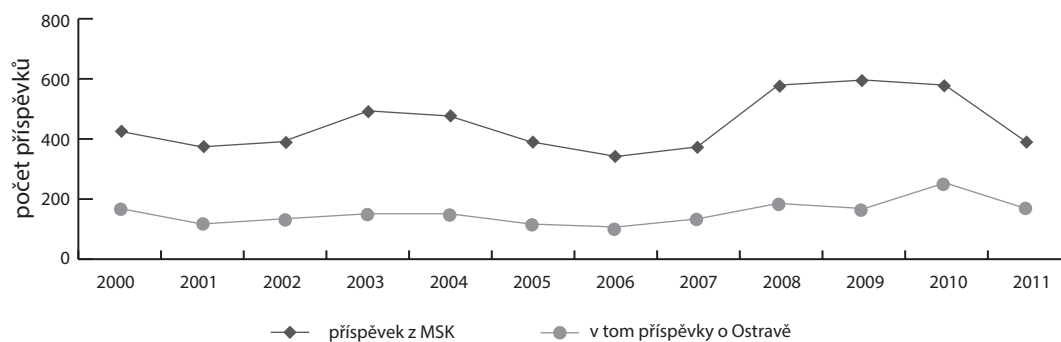
Mediální prezentace zkoumaného území

Roky 2008 - 2010 znamenaly značný nárůst v intenzitě zastoupení Ostravy i Moravskoslezského kraje v celostátním zpravodajství. V porovnání s periodou 2002 - 2004 stoupl průměrný roční počet příspěvků z Moravskoslezského kraje o 28 %, příspěvků o Ostravě dokonce o 48 %. Nutno poznamenat, že celková četnost příspěvků věnovaných v hlavních

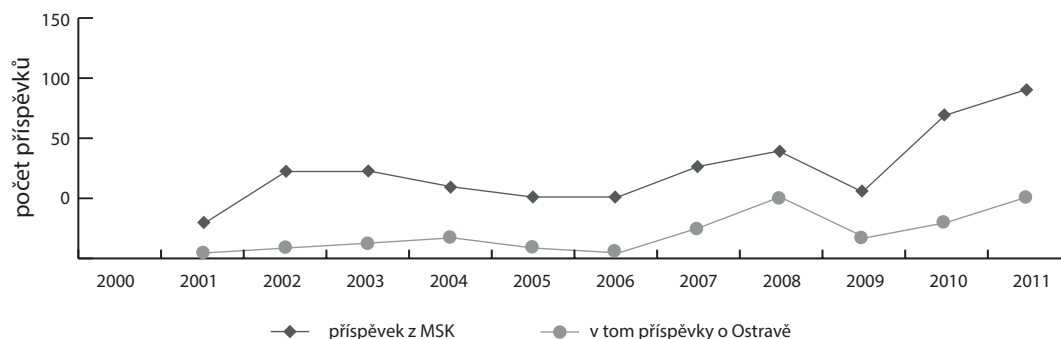
Graf 3, 4: Tematická skladba zpravodajských relací v roce 2011 (výběr 10 nejčastějších tematických kategorií příspěvků): vlevo Události v regionech (OV), vpravo souhrn ostatních relací

Graf 5: Počty příspěvků o MS kraji a Ostravě v celostátních zpravodajských relacích

Graf 6: Počty příspěvků o MS kraji a Ostravě v souvislosti s životním prostředím v Událostech v regionech (OV) / Reportu (od 1. 7. 2001)

večerních zpravodajských relacích informacím z **domácích** regionů v komparaci dvou zmíněných tříletých období také vzrostla, ovšem pouze o 12,4 %.

Jak je patrné z grafu 5, rok 2011 přinesl pokles četnosti zmínek z Moravskoslezského kraje i o Ostravě. Přestože množství informací z kraje pokleslo výrazně, pokrytí Ostravy dosáhlo ve sledované dvanáctileté periodě čtvrté nejvyšší hodnoty (165 příspěvků v roce 2011 srovnaj s 2008: 187 příspěvků, 2009: 169, 2010: 257).

Životní prostředí zkoumaného území v médiích

Při zúžení vzorku analyzovaných informací na tematické vymezení životního prostředí je v grafu 6 patrné, že se v regionálním zpravodajství intenzita prezentace Ostravy od roku 2006 podstatně zvýšila, s extrémní hodnotou v roce 2008 (39 příspěvků). Významnými tématy tohoto roku se kromě stavu znečištění ovzduší stala likvidace ropných lagun po bývalém podniku Ostramo s experimentálním využitím spalování kalu v Elektrárně Dětmárovice a kácení stromů v několika městských obvodech.

Souhrn medializace lokalit Moravskoslezského kraje v regionálním dosahu se od samotného města Ostravy odlišuje ve dvou bodech:

- problematika životního prostředí se v relaci v průběhu let 2002 – 2009 objevovala s víceméně srovnatelnou, zřetelnou intenzitou. Naproti tomu Ostrava se v této souvislosti až do roku 2006 včetně objevovala výjimečně.
- v případě Ostravy došlo v posledních třech letech k nárůstu na 39 příspěvků z 23 v roce 2010, resp. 14 v roce 2009. Pro Moravskoslezský kraj stejné porovnání vyznívá raketovým vzrůstem ze 42 příspěvků v roce 2009 na 90 (2010) a 106 (2011).

V celostátních zpravodajských relacích se dokonce ukazuje (viz graf 7), že životní prostředí Ostravy bylo až do roku 2009 zcela marginálním tématem. Dle tematického vymezení v tomto výzkumu, příspěvků věnovaných problematice životního prostředí Ostravy v letech 2000 – 2008 bylo pouze sedm. V letech 2009 a především pak 2010 si celostátní zpravodajské relace povšimly stavu ovzduší na Ostravsku. I přes meziroční pokles z 12 na 10 příspěvků byl výsledek roku 2011 nadprůměrný.

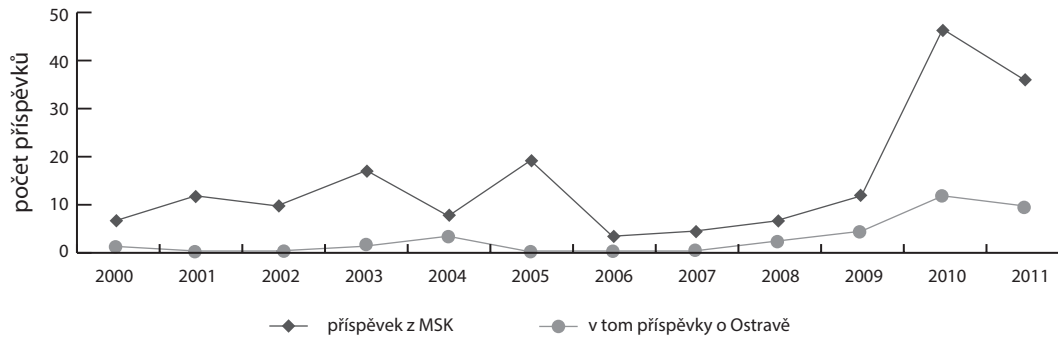
V případě souhrnu lokalit Moravskoslezského kraje se v celostátním zpravodajství objevovaly zvýšené hodnoty v letech 2003 (série ekologických havárií s únikem nebezpečných látek, dohady o těžbě černého uhlí v Beskydech) a 2005 (vyhlášení ptačí oblasti soustavy Natura 2000 v lokalitě Dolní Lutyně), nicméně raketový nárůst nastal v roce 2010. Stejně jako v případě samotné Ostravy za tímto prudkým vzrůstem stál stav ovzduší. Stejně jako v případě Ostravy, i přes meziroční pokles četnosti, se intenzita medializace v roce 2011 udržela na výrazně nadprůměrných hodnotách: 36 příspěvků.

Z uvedeného je zřejmé, že nárůsty intenzity prezentace problematiky životního prostředí Ostravska nemohou odpovídat skutečným změnám ukazatelů kvality životního prostředí. V případě znečištění ovzduší se meziročně jedná o změny řádek procent (viz bod 2.2 textu). Lze proto usuzovat, že za dramatickými nárůsty intenzity medializace stojí i aktivity sociálních aktérů (claims-makers)¹¹.

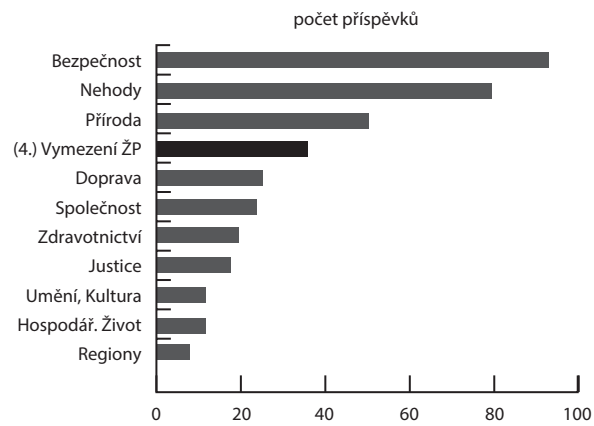
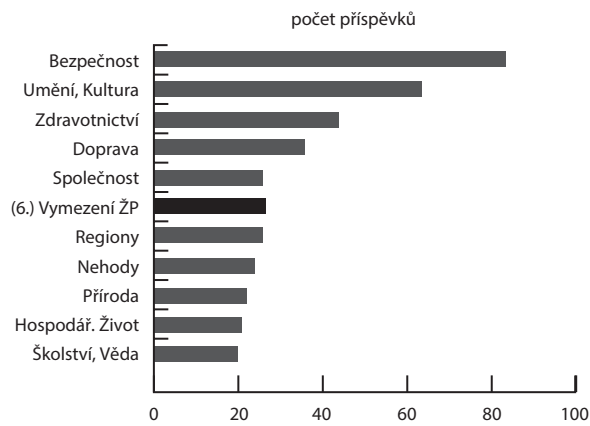
V dřívější publikaci [Herot 2011] autor zmiňuje, že i přes mluvenou stylizaci reportáže obecně do Moravskoslezského kraje (Př.: Zvýšené koncentrace prachu v Moravskoslezském kraji), jsou často zobrazovány realie Ostravska¹². Nicméně v explicitních, vyřčených referencích je problematika životního prostředí (a především pak stavu ovzduší v posledních

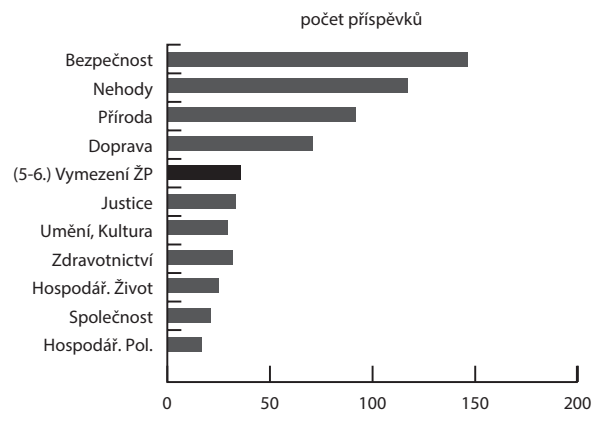
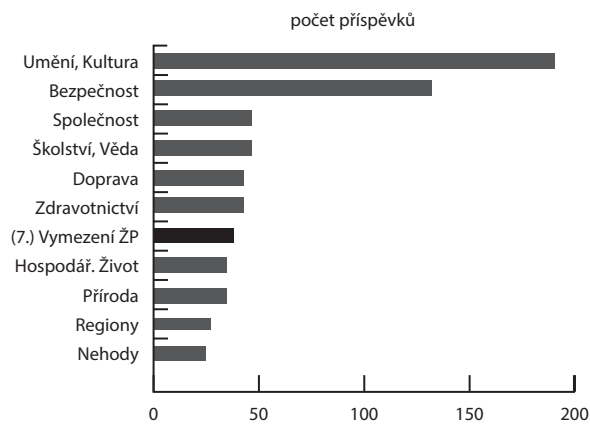
Graf 7: Počty příspěvků o MS kraji a Ostravě v souvislosti s životním prostředím v souhrnu ostatních relací

Graf 8, 9: Tematická skladba zpravodajských relací v roce 2011 v příspěvcích vztahujících se k MS kraji (výběr 10 nejčastějších tematických kategorií příspěvků): vlevo Události v regionech (OV), vpravo souhrn ostatních relací

Graf 10, 11: Tematická skladba informací o Ostravě ve zpravodajských relacích v roce 2011 (výběr 10 nejčastějších tematických kategorií příspěvků): vlevo Události v regionech (OV), vpravo souhrn ostatních relací

letech) v příspěvcích žurnalistů relativně intenzivněji spjata s Moravskoslezským krajem jako celkem (případně s jinými lokalitami v rámci MSK), což dokládají grafy 8 a 9 při porovnání s grafy 10 a 11.

V žebříčku intenzity prezentace v rámci tematických kategorií v roce 2011, by se pro účely tohoto výzkumu stanovená kategorie *Vymezení ŽP* umístila v případě regionální relace a dodržení podmínky, že příspěvek musí mít vztah k Moravskoslezskému kraji nebo jeho libovolné lokalitě, na šestém místě. V celostátním zpravodajství se informace o stavu životního prostředí v Moravskoslezském kraji objevují dokonce na čtvrté příčce (viz grafy č. 8 a 9). Pro samotné město Ostrava by se stejně vymezená kategorie umístila na sedmém místě v rámci lokální prezentace a na páté až šesté příčce v celostátním dosahu zpravodajství (viz grafy č. 10 a 11). Z uvedeného vyplývá, že celostátní sdělovací prostředky o regionu zařazují relativně častěji informace o životním prostředí, než jiná témata. Shodný nálezný je platný i pro období let 2009 a 2010 [Herot 2011].

Mediální preferenci tematiky životního prostředí při informování ze sledovaného regionu je možno dokladovat také kontrastem mezi vysokým umístěním *Vymezení ŽP* dle grafů 8 až 11 s nižším umístěním v grafech 3 a 4: tj. kompletním tematickým rozbořením sledovaných relací, přičemž celostátní média řadila stanovenou kategorii *Vymezení ŽP* až na 14. příčce své agendy.

Klíčovým zjištěním výše uvedeného je, že Ostrava a Moravskoslezský kraj jsou oproti ostatním lokalitám výrazně častěji v celostátních médiích spojovány s environmentální problematikou.

Nejvýraznějším determinantem množství informací o životním prostředí Ostravy a Moravskoslezského kraje byl obsahový aspekt úroveň znečištění, který se výhradně vztahoval k zamoření ovzduší. V letech 2009 - 2011 k tomuto aspektu náleželo 79 % příspěvků (tj. 75) o životním prostředí v souhrnu lokalit Moravskoslezského kraje v celostátním zpravodajství, resp. 86 % (tj. 18) o Ostravě v celostátním zpravodajství. Regionální zpravodajství dalo prostor i jiným tématům, především odpadovému hospodářství a sanaci kontaminovaných území, přičemž aspekt úroveň znečištění i tak dosáhl 51 % při informování o životním prostředí Ostravy a 58 % v souhrnu všech lokalit Moravskoslezského kraje.

Z výše uvedeného je patrné, že životní prostředí Ostravy má jediný celostátně vnímaný tematický aspekt související s životním prostředím, a tj. znečištění ovzduší.

Tabulka 1: Počty unikátních příspěvků v souhrnu všech relací o nejčastěji zmiňovaných lokalitách MS kraje ve spojitosti s životním prostředím v roce 2011

Lokalita	Počet příspěvků
Moravskoslezský kraj	54
Ostrava	49
Karviná	11
Frenštát pod Radhoštěm	5
Šenov	3
Krnov	3
Petřvald	2
Vratimov	2
Bohumín	2
Třinec	2

Lokality v informování o životním prostředí

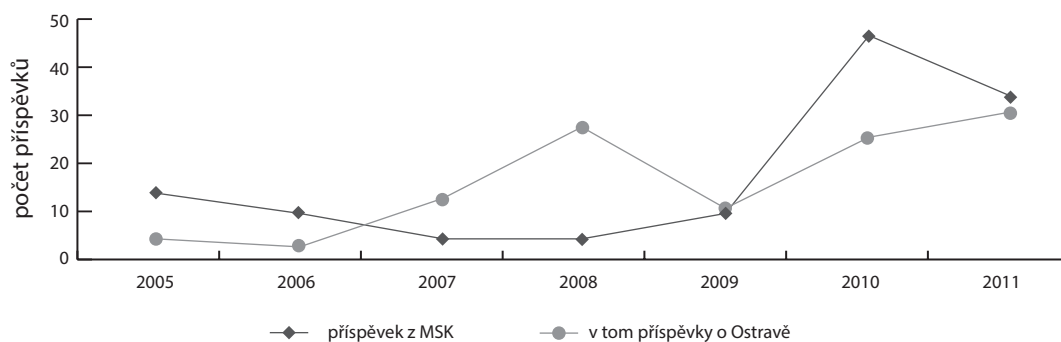
Bylo-li v roce 2011 informováno jakoukoliv z analyzovaných relací o životním prostředí v Moravskoslezském kraji, informace se svým významem vázaly nejčastěji ke kraji jako celku a k **Ostravě (viz tabulku 1). Teprve se značným odstupem následuje město Karviná (se zamýšlenou stavbou spalovny odpadů - Krajského integrovaného centra pro nakládání s odpady), Frenštát pod Radhoštěm (s uvažovaným znovuootevřením černouhelného dolu) a dále pak různé obce stížené zhoršenými rozptylovými podmínkami.**

Jak ukazuje graf 12, mediální konstrukt, který prezentuje aspekty životního prostředí v kontextu celého Moravskoslezského kraje, byl příznačný především pro rok 2010. V posledním roce sledovaného období se odstup dvou nejčastěji prezentovaných lokalit zmenšil na 5 příspěvků.

V dřívějších letech (2005 - 2008) prezentace problematiky životního prostředí nedosahovala takové intenzity a zároveň se v komunikátu častěji objevovaly konkrétní obce. Zaměření na kraj jako celek bylo častější u celostátních zpravodajských relací, kde v letech 2005 - 2010 příspěvky o životním prostředí v kraji jako celku představovaly 44,3 % všech příspěvků o životním prostředí v libovolné lokalitě kraje. V případě regionálních relací poměr činil 27,8 %. Ostrava se v regionálním dosahu objevovala na 31 % báze příspěvků o životním prostředí, v celostátním vzorku na 22,6 %¹³. **V každém ohledu platí, že vedle obecných informací o kraji jako celku je Ostrava nejvýraznější moravskoslezskou lokalitou uváděnou v médiích do spojitosti s životním prostředím.**

Detailnějším pohledem na příspěvky celostátních zpravodajských relací obsahující aspekt **úroveň znečištění** (během práce s datovým materiálem autor nenarazil na příspěvek

Graf 12: Počty unikátních příspěvků v souhrnu všech relací o dvou nejčastěji zmiňovaných lokalitách MS kraje ve spojitosti s životním prostředím v letech 2005-2011

z Moravskoslezského kraje, který by daný aspekt spojoval se znečištěním jiné složky prostředí než ovzduší) zjišťujeme, že Moravskoslezský kraj jako celek byl v letech 2009 - 2011 vztažným územím dokonce v 53 z počtu 77 těchto příspěvků, tj. 69 %. Ostrava pouze v 22 případech (29 %). Můžeme tak konstatovat, že **v celostátní mediální realitě existuje výrazně častěji jev znečištěného ovzduší v celém Moravskoslezském kraji než v Ostravě či na Ostravsku.**

Tabulka 2 přináší výčet konkrétních domácích lokalit spojovaných v celostátním zpravodajství s problematikou životního prostředí v roce 2011. Jak je patrné, Moravskoslezský kraj a Ostrava obsadily první a třetí příčku. V případě druhé Prahy se nadpoloviční část příspěvků týkala zamořeného prostředí kolem dětského hřiště v kauze nalezeného radioaktivního válečku¹⁴.

Pokud seskupíme všechny lokality do příslušejících krajů (Tabulka 3) zjistíme, že nejvíce informací souvisejících s životním prostředím v období 2005 - 2011 prezentovaných celostátními zpravodajskými relacemi mělo původ v Ústeckém kraji. Moravskoslezský kraj na druhém místě následoval teprve s odstupem.

V případě Ústeckého kraje se informace vztahovaly nejčastěji k celému Ústeckému kraji, a to především v souvislosti s odpady (detailněji viz Libčevy níže v textu) a těžbou hnědého uhlí (viz Horní Jiřetín a Litvínov). Libčevy proslula nelegální skládkou německého komunálního odpadu, na kterou média poprvé upozornila v roce 2006. Horní Jiřetín a Litvínov, stejně jako často i celý Ústecký kraj, jsou dlouhodobě spojovány s úvahami o prolomení limitů povrchové těžby hnědého uhlí.

Byť rozhodně nelze bagatelizovat závažnost medializovaných environmentálních problémů Ústeckého kraje, dopad dvou hlavních zmíněných aspektů životního prostředí na množství populace se ukazuje jako méně intenzivní, než v případě znečištěného ovzduší v Moravskoslezském kraji.

Skládku v Libčevsi lze považovat za bodovou záležitost a intenzita její publicity spíše souvisí s do té doby novostí jevu importu odpadu ze zahraničí a hledáním precedentu samosprávy a státní správy, jak v těchto případech postupovat. Ani rozšiřování povrchové těžby hnědého uhlí v lokalitách Horní

Jiřetín a Litvínov není svým dopadem na množství obyvatel srovnatelné s poškozeným ovzduším v ostravské aglomeraci, i kdybychom zasažené území vymezili od Kadaně po Teplice. Pochopitelně musíme všeobecně připustit, že počet zasažené populace nelze brát v úvahu izolovaně jako jediný ukazatel závažnosti environmentálního problému. V případě rozšiřování těžby hnědého uhlí je závažnost (i ta mediální) dána trvalou a rychlou změnou rázu krajiny, což na druhou stranu zjevně není okamžitým příznačným rysem poškozeného ovzduší¹⁵.

Podniky spojované se stavem životního prostředí Ostravska

S životním prostředím v Moravskoslezském kraji byly ve sledovaném období zdaleka nejčastěji skloňovány dva podniky: OKD (Ostravsko-karvinské doly) a ArcelorMittal Ostrava (dříve Mittal Steel Ostrava, Ispat Nová huť, Nová huť).

Z porovnání grafů 13 a 14 vyplývá, že zatímco OKD byla v analyzovaném období spojována s jinými moravskoslezskými lokalitami než Ostravou¹⁶, u ArcelorMittal je prezentace v otázkách životního prostředí s Ostravou poměrně úzce spojena. Ocelářský konglomerát je jednoznačně nejčastěji zmiňovaným podnikem v souvislosti s životním prostředím v Ostravě, s odstupem následován státním podnikem Diamo, který má ve správě areál Ostramo s ropnými lagunami.

V prezentaci ArcelorMittal Ostrava v letech 2008-2011 jednoznačně dominoval aspekt úroveň znečištění - přičemž se výhradně jedná o znečištění ovzduší. Takto tematizovaných bylo plných 95 % příspěvků, které dávaly do souvislosti uvedenou společnost s životním prostředím. Z celkového počtu 228 příspěvků, které prezentovaly aspekt úroveň znečištění v Moravskoslezském kraji v letech 2008-2011, jich 53 zmiňovalo společnost ArcelorMittal Ostrava. **Ocelářský podnik tak je nezpochybnitelně mediálně nejvýraznějším hospodářským subjektem v otázkách životního prostředí Ostravska.**

Závěr

Výzkum na základě dat Media Tenor sledoval mediální prezentaci životního prostředí Ostravska v televizním zpravodaj-

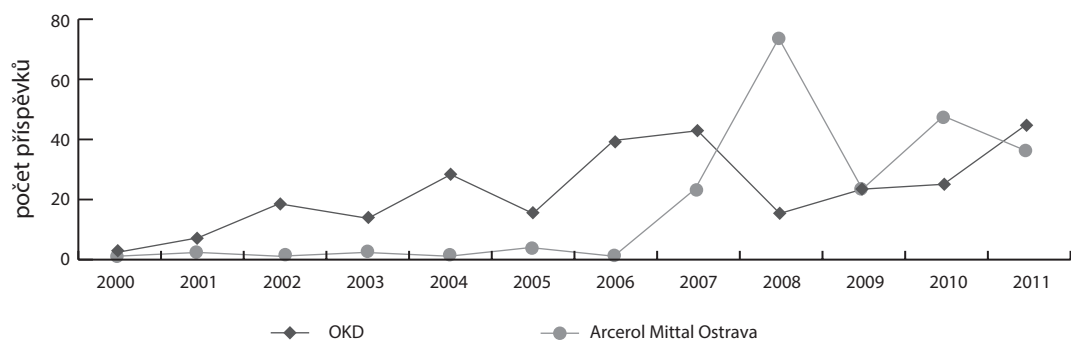
Tabulka 2: Počty příspěvků v souhrnu celostátních relací o nejčastěji zmiňovaných lokalitách ČR ve spojitosti s životním prostředím v roce 2011

Lokalita	Počet příspěvků
Moravskoslezský kraj	20
Praha	16
Ostrava	10
České Budějovice	5
Horní Jiřetín	4
Pardubice	4
Olomoucký kraj	4
Karvíná	3
Ústecký kraj	3
Litvínov	3

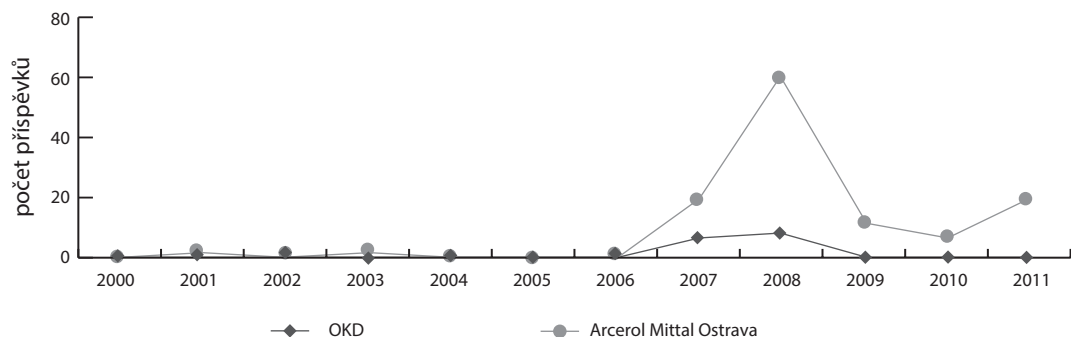
Tabulka 3: Počty příspěvků v celostátních relacích ve spojitosti s životním prostředím z jednotlivých krajů ČR v období 2005-2011

Lokalita	Počet příspěvků
Ústecký kraj	174
Moravskoslezský kraj	135
Středočeský kraj	93
Hl. m. Praha	79
Pardubický kraj	72
Královéhradecký kraj	64
Jihočeský kraj	58
Liberecký kraj	41
Jihomoravský kraj	41
Olomoucký kraj	35
Plzeňský kraj	34
Karlovarský kraj	34
Vysočina	33
Zlínský kraj	18

Graf 13: Počty výpovědí o ArcelorMittal Ostrava a OKD v souvislosti s životním prostředím v souhrnu všech lokalit MS kraje

Graf 14: Počty výpovědí o ArcelorMittal Ostrava a OKD v souvislosti s životním prostředím v příspěvcích vztážených k Ostravě

ství v perspektivě let 2000 až 2011 se zaměřením na poslední rok sledovaného období.

V roce 2010 nastal značný nárůst počtu zpravodajských příspěvků o životním prostředí sledované oblasti. Příspěvek si kladl za cíl prozkoumat hypotézu, že média i v roce 2011 v nastolené intenzitě prezentace environmentální problematiky Ostravska setrvala.

Nálezy tohoto příspěvku svědčí spíše o potvrzení hypotézy, přičemž jediným protiargumentem je fakt, že počet relevantních příspěvků v celostátním zpravodajství v porovnání let 2011 a 2010 mírně poklesnul. Regionální zpravodajství roku 2011 naproti tomu problematice věnovalo více prostoru než

v roce 2010 a dříve. Klíčovým tematickým determinantem bylo v roce 2011 stejně jako o rok dříve znečištění ovzduší.

I přes určitý dokumentovaný pokles kvantity, celostátní sdělovací prostředky v roce 2011 přinášely příspěvky o životním prostředí z Moravskoslezského kraje a Ostravy relativně častěji než v případě jiných lokalit, což platilo i pro roky 2009 a 2010. Moravskoslezský kraj jako celek a Ostrava byly v roce 2011 jednoznačně nejčastěji zmiňovanými lokalitami Moravskoslezského kraje v souvislosti s životním prostředím. V celorepublikovém žebříčku se zmiňované lokality společně s Prahou umístily na prvních třech příčkách.

literatura

Datamar. 2007. *Výzkum image regionu Moravskoslezského kraje*. Částečně dostupné z: <http://www.atoz.cz/cz/hledani/?clanky_show=2935&safecode=609040b-771581296d8ef43b57b1e05e0&caller=0a877a3d29dfb-def357ad6d8db004c60&ucode=33fc21405c0b29e-e857995bc9b49a4a1>.

Informace o kvalitě ovzduší v ČR. ČHMÚ. [online]. [cit. 04/2012]. Dostupné z: <http://portal.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/web_generator/tab_reports/automated/index_CZ.html>.

Hansen, Anders. 2010. *Environment, Media and Communication*. Londýn: Routledge.

Havlíček, Petr. 2005. „Obsahová analýza nabízí nezaujatost a přehled“. *TREND Marketing* 1: 38-40.

Havrlant, Miroslav. 1977. *Zázemí ostravské průmyslové oblasti – jeho funkce a možnosti využití pro rekreační účely*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě.

Havrlant, Miroslav. 1979. *Antropogenní formy reliéfu a životní prostředí v ostravské průmyslové oblasti*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě.

Herot, Pavel. 2011. *Percepce životního prostředí Ostravska a její dopad na vybrané socioekonomické procesy*. Disertační práce na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity v Ostravě. Vedoucí disertační práce Tadeusz Siwek. Dostupné z: <http://www.mediacon.cz/dtp/DP-Herot-Percepce_ZP_Ostravska.pdf>.

- Kadlec, Pavel. *Ostravsko - vymezení a kartografické vyjádření*. [online]. [cit. 03/2012]. Dostupné z: <<http://prostor.blog.cz/0904/ostravko-vymezeni-a-kartograficke-vyjadreni>>.
- Kronick, Jane C. 1997. „Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat“. *Sociologický časopis* 33 (1): 57 – 67.
- McCombs, M. E., Shaw, D. L. 1972. „The Agenda-Setting Function of the Mass Media“. *Public Opinion Quarterly* 36 (2).
- Nečas, Vlastimil. 2009. *Mediální kontext české zahraniční politiky*. Pp. 41-48 in Michal Kořan et al. *Česká zahraniční politika v roce 2008*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Ročenka 2010 Krajské hygienické stanice Moravskoslezského kraje se sídlem v Ostravě*. 2011. Ostrava: KHS MSK v Ostravě.
- Sborník o stavu prostředí v Ostravě*. 2006. Ostrava: Statutární město Ostrava.
- Scherer, Helmut. 2004. Úvod do metody obsahové analýzy. In W. Schulz, I. Reifová. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum.
- Strategický plán rozvoje statutárního města Ostravy na léta 2005 – 2013: Víze, popis dlouhodobých cílů, strategií a opatření*. 2005. Statutární město Ostrava. [online]. [cit. 04/2012]. Dostupné z: <<http://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/dokumenty/strategicky-plan-rozvoje-mesta/strategicky-plan-2005-2013>>.
- Strategický plán rozvoje statutárního města Ostravy na léta 2005 – 2013: Profil města. 2004*. Statutární město Ostrava. [online]. [cit. 04/2011]. Dostupné z: <<http://www.ostrava.cz/cs/podnikatel-investor/dokumenty/strategicky-plan-rozvoje-mesta/strategicky-plan-2005-2013>>.
- Škodová, Markéta (ed.). 2008. *Agenda-setting: teoretické přístupy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- TNS-AISA. 2010. *Výzkum image krajů České republiky*. Dostupné z: <http://www.tns-aisa.cz/NewsDet-n53-cs.aspx>.
- Trampota, T., M. Vojtěchovská. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Vencálek, Jaroslav. 1987. *Mechanický pohyb obyvatelstva v ostravské průmyslové oblasti*. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě.

poznámky

- ¹ Hypotézu o vnášení, nastolování témat – vytváření povědomí a vyvolání veřejného zájmu – poprvé prozkoumali Maxwell McCombs a Donald Shaw v souvislosti s americkými prezidentskými volbami v roce 1968. Autoři tvrdili, že masová média nastolují agendu v kampani tím, že ovlivňují hlavní charakteristické rysy postojů k politickým otázkám. Autoři shromažďovali souběžně data o agendách, tj. o tom, co bylo na pořadu dne ve zpravodajských médiích a ve veřejnosti, a shledali mezi těmito agendami vysoký stupeň korelace. Blíže k tomu [McCombs, Shaw 1972].
- ² Tyto jevy nelze testovat využitím kvantitativní obsahové analýzy.
- ³ Tomu, co to vůbec Ostravsko je, a jaká jsou jeho různá vymezení, věnoval svoji diplomovou práci Pavel Kadlec, který uvádí, že publikací a dalších materiálů o Ostravě existuje celá řada, ale jen velmi malá část z nich se věnuje vymezení Ostravska, tedy nějakému konkrétnímu určení toho, co můžeme za Ostravsko považovat [Kadlec 2009].
- ⁴ Měřeno nejčastěji jako suspendované částice frakce PM10.
- ⁵ Porovnání průměrů denních průměrů za rok 2010 (51,3 µg/m³) a 2011 (46 µg/m³) na stanicích Přívoz, Radvanice, Mariánské Hory, Radvanice. [Portál ČHMÚ]
- ⁶ Sledovanost hlavní zpravodajské relace TV Nova (Televizní noviny) se v období 9/2009 – 9/2011 pohybovala v intervalu 1,6 – 2,8 mil. diváků, Události České televize a Zprávy TV Prima ve stejném období v intervalu 500 tis. – 1,1 mil. diváků. Více viz <http://www.mediaguru.cz/2011/11/tv-zpravodajstvi-ceskych-stanic-se-zmeni/>.
- ⁷ V souvislosti s konvergencí mediálních agend se Nečas odkazuje na: Dearing, J. W., Rogers, E. M. *Agenda-Setting*. London: SAGE. 1996. s. 31-40.; Shoemaker, P. J. *Communication Campaigns about drugs*. Hillsdale: LEA. 1989; Trampota, T., Nečas, V. *Intermediální agenda českých médií*. In: *Naše společnost*, 5 (2), 2007., s. 12-19.; Nečas, Vlastimil. *Agenda volebního zpravodajství českých médií*. In: Köpplová, B., Cebe, J. (eds.). *Postavení médií v české společnosti a v Evropské unii*. Praha: Matfyzpress, 2006, s. 61-68.
- ⁸ V rámci jednoho příspěvku může být klasifikováno libovolné množství vztahných prostorů dle množství kódovaných výpovědí (např. návštěva argentinského velvyslance v Ostravě – vztahný prostor: Ostrava, Argentina).
- ⁹ Obsahový aspekt, kterého se převážná část příspěvku týkala. V rámci každého příspěvku se tak stanovuje právě jedno hlavní téma, může však v něm být zmiňováno více různých tematických aspektů, tzv. výpovědí. Témata, která jsou příspěvkům a výpovědím přiřazována, vybírá analytik z předem definovaného seznamu, jenž obsahuje cca 900 různých položek (tematických aspektů).
- ¹⁰ Analytický proces probíhá v režimu tzv. a priori kódování, které ustavuje kategorie před samotným sběrem dat na základě určité teoretické nebo nacionální úvahy o čemž hovoří Trampota s Vojtěchovskou [Trampota, Vojtěchovská 2010: 106] s odkazem na: Wimmer, R. D., DOMINICK, J. R. *Mass Media Research. An Introduction*. Thomson Wadsworth. 2006
- ¹¹ Na roli *claims-makers* upozorňuje Anders Hansen, který se věnuje analýze mediálního pokrytí environmentální problematiky, ve svých článcích či knize (*Environment, Media and Communication, 2010, Londýn: Routledge*). Poměrně přesvědčivě dokládá, že životní prostředí se do zpráv nedostává samo od sebe, ale vždy potřebuje nějakého sociálního aktéra (*claims-maker*), ať už je to úředník, vědec, či aktivista, který na něj přitáhne pozornost a získá pro něj legitimitu. Město Ostrava v roce 2010 podalo žalobu na stát (vládu, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo dopravy), kvůli neschopnosti řešit problém znečištěného ovzduší. Více viz zde: http://www.lidovky.cz/ostrave-dosla-trpelivost-zaluje-stat-kvuli-zamorenemu-ovzdusi-p8j-ln_domov.asp?c=A100519_123734_ln_domov_ter Od roku 2010 v Ostravě existuje sdružení Čisté nebe (<http://www.cistenebe.cz/>) a od roku 2002 sdružení Vzduch (<http://www.vzduchostrava.cz/>), které je dle tiskových materiálů na webových stránkách komunikačně aktivní od roku 2008.
- ¹² Analytik zaznamenává faktické nálezy v mluvené složce reportáží, nikoliv obrazové informace.
- ¹³ Srovnání hodnot Moravskoslezského kraje jako celku a Ostravy v regionálním a celostátním zpravodajství lze vykládat jako ukázkou tendence k zobecnování u celostátních médií. Jinými slovy nám údaje říkají, že k výroku v *Moravskoslezském kraji jsou zhoršené rozptylové podmínky* dojde s větší pravděpodobností v celostátním zpravodajství, zatímco regionální relace s vyšší pravděpodobností budou informovat o *zhoršených rozptylových podmínkách v Ostravě*.
- ¹⁴ O čemž informovaly všechny celostátní zpravodajské relace 29. 9. 2011 a i den poté.
- ¹⁵ Které v rámci dopadu na krajinný ráz lze spojovat s pozvolným dopadem na zdraví a populaci biosféry, přičemž příčinnost a rozsah tohoto dopadu nebudou nikdy tak jednoznačné, jako v případě změny krajiny povrchovou těžbou.
- ¹⁶ Společnost byla často spojována s Frenštátem p. Radhoštěm a obcí Trojanovice v souvislosti s potenciální těžbou černého uhlí v Beskydech, dále pak s útlumem těžby a rekultivací území na Karvinsku (důl Doubrava).